

ДО ІСТОРІЇ ПІДГОТОВКИ ВИДАННЯ ТВОРІВ
І. ФРАНКА У 20 ТОМАХ

Тетяна ГОЛЯК,

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України,
tetiana.holiak@gmail.comTO THE HISTORY OF PREPARATION OF
I. FRANKO'S WORKS EDITION IN 20 VOLUMES

Tetiana HOLIAK,

Taras Shevchenko Institute of Literature
National Academy of Sciences of Ukraine,
ORCID 0000-0002-1930-101X.

Tetiana Holiak. To the history of preparation of I. Franko's works edition in 20 volumes. The relevance of the study is motivated by the need to clarify the little-known details of the preparation of Ivan Franko's works publication in 20 volumes, to introduce information from archival documents into scientific circulation. Elimination of gaps contributes to the development of a holistic concept of the history of multivolume collections of Ivan Franko's works. **The scientific novelty** is due to the fact that the textual and source history of this collection hasn't been the subject of scientific analysis. **The purpose of the article** is to investigate the time range and circumstances of preparation for the publication of works by Ivan Franko in 20 volumes; to establish the circle of involved persons who in one way or another joined the publication at different times; to outline the difficulties in implementing a new publishing project. **Research methods.** General scientific methods (analysis, synthesis, comparative, descriptive-chronological) are combined with special methods — source and textual, used in the search, detection, selection of sources, their comprehensive critical study, establishing the reliability and informative value of the source. **Conclusions.** Preparation of I. Franko's works edition in 20 volumes originates from the previous edition of works in 25 volumes. Its concept was not only discussed at the official level in the post-war period, but also concrete steps were taken towards its implementation. Adverse political circumstances of the second half of 1940s postponed the plans. The result of the conflict was the removal of M. Vozniak from the editorial board, he painfully went through the concealment of the team of Lviv scientists' merits in the development of Ivan Franko's legacy. The multivolume book was published during 1950–1956 and presented a large part of little-known material to the mass reader.

Keywords: I. Franko, multi-volume edition, twenty-volume, publishing project, project implementation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими чи практичними завданнями.

Дослідження історії багатотомних видань творів класиків літератури – маловивчена, однак актуальна проблема в українському літературознавстві. На сьогодні бракує комплексних досліджень, які стосуються текстологічного і джерелознавчого аналізу зібрань. Застосування відповідної методології накреслює траєкторію нових можливостей, спонукає не

лише до з'ясування маловідомих подробиць, повернення забутих імен, уведення до наукового обігу чималої кількості архівних документів, а також до перевірки усталених тверджень, узагальнень, у цілому переосмислення духовних надбань минулого. Історії багатотомних видань творів І. Франка періоду 1876–1941 рр. присвячено низку публікацій¹, на часі – дослідження історії зібрання у 20 томах, що побачило світ упродовж 1950–1956 рр.

¹ Holiak T. "Do istorii pershykh bahatotomnykh vydan Ivana Franka" [To the history of the first multi-volume editions of Ivan Franko], *Slovo i Chas* [The word and time], 2008, № 6, P. 83–91 [in Ukrainian]; Holiak T. "Spadshchyna Ivana Franka u tekstolohichnomu prochytanni" [The legacy of Ivan Franko in textual reading], *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnoho pedahohichno ho universytetu, Filolohichni nauky* [Scientific Bulletin of the Nikolaev State Pedagogical University, Philological sciences], Mykolaiv: MDU, 2009, Vyp. 22, P. 71–76 [in Ukrainian]; Holiak T. "Problema zberezhennia avtorskoi voli u bahatotomnykh vydanniakh Ivana Franka" [The problem of preserving the author's will in multi-volume editions of Ivan Franko], *Literaturoznachni studii* [Literary studies], Vyp. 24, KNU im. T. H. Shevchenka, 2009, P. 77–81 [in Ukrainian]; Holiak T. "Nerealizovane i zabute (pro pidhotovku bahatotomnoho vydannia tvoriv Ivana Franka 1919 roku)" [Unrealized and forgotten: the preparation of the multi-volume edition of Ivan Franko's works in 1919], *Naukovyi visnyk Natsionalnoho muzeiu Ivana Franka* [Scientific Bulletin of the National Museum of Ivan Franko], Lviv: Lvivskiy natsionalnyi literaturno-memorialnyi muzei Ivana Franka, 2017, Vyp. 1 (21), P. 45–54 [in Ukrainian]; Holiak T. "Poza kadrom: istoriia pidhotovky do druku trydtsiatyomnoho vydannia tvoriv Ivana Franka" [Behind the scenes: the history of publication], *Molodyi vchenyi* [Young scientist], 2019, № 3, P. 110–116 [in Ukrainian]; Holiak T. "Spivpratsia Ivana Lyzanyv-Lyzanivskoho ta Mykhaila Vozniaka pry pidhotovtsi trydtsiatyomnoho vydannia tvoriv Ivana Franka" [Collaboration of Ivan Lyzanyvsky and Mykhailo Vozniak in the preparation of a thirty-volume edition of Ivan Franko's works], *Slovo i Chas* [The word and time], 2020, № 5, P. 36–52 [in Ukrainian]; Holiak T. "Dotrymannia avtorskoho prava pry pidhotovtsi vydannia tvoriv Ivana Franka u 30-ty tomakh" [Copyright issues of preparing Ivan Franko's works in 30 volumes for print], *Current issues of social studies and history of medicine. Joint Ukrainian-Romanian scientific journal*, 2020, № 1 (25), P. 103–107 [in Ukrainian]; Lutskyi O. "Dvadtsiatypiatyomne vydannia tvoriv Ivana Franka: lvivskiy vnesok" [Twenty-five-volume edition of Ivan Franko's works: Lviv contribution], *Novitnia doba* [The new age], NAN Ukrainy, Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha, 2020, № 8, P. 88–122 [in Ukrainian]; Lutskyi O. "Akademichna nauka v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy v roky Druhoi svitovoi viiny" [Academic science in the western regions of Ukraine during the Second World War], *Zapysky Lvivskoi naukovoї biblioteki im. V. Stefanyka NAN Ukrainy* [Notes of the Lviv Scientific Library named after V. Stefanyk of the National Academy of Sciences of Ukraine], Lviv, Vyp. 13, 2005, P. 396–430 [in Ukrainian]; Lutskyi O. "Dvadtsiatypiatyomne vydannia tvoriv Ivana Franka: nerealizovanyi proekt?" [A 25-volume edition of Ivan Franko's works: an unrealized project?], *Zapysky Lvivskoi naukovoї biblioteki im. V. Stefanyka NAN Ukrainy* [Notes of the Lviv Scientific Library named after V. Stefanyk of the National Academy of Sciences of Ukraine], Lviv, 2006, Vyp. 14, P. 433–454 [in Ukrainian].

Актуальність дослідження умотивована потребою з'ясування маловідомих подробиць підготовки багатотомного видання творів І. Франка у період II пол. 40 – поч. 50-х років, уведення до наукового обігу архівних документів. Ліквідація лакун сприяє розробці цілісної концепції історії багатотомних видань І. Франка.

Наукова новизна зумовлена тим, що текстологічна і джерелознавча історія видання творів письменника у 20 томах не була предметом наукового аналізу.

Мета статті – дослідити часовий діапазон і обставини підготовки видання творів І. Франка у 20 томах; встановити коло причетних осіб, які у той чи інший спосіб у різний час долучились до видання; окреслити труднощі у процесі реалізації видавничого проекту.

Методи дослідження. Загальнонаукові методи (аналіз, синтез, порівняльний, описово-хронологічний) поєднано зі спеціальними методами – джерелознавчим і текстологічним, застосовані під час пошуку, виявлення, відбору джерел, їх всебічного критичного вивчення, встановлення достовірності та інформативної цінності джерела.

Виклад основного матеріалу. Черговий ювілей І. Франка громадськість відзначала 1956 р. Закономірно, що здобутком повоєнного франкознавства мало стати нове видання творів Каменяра. Ним став двадцятитомник, що побачив світ упродовж 1950–1956 рр., випуски “Літературної спадщини”, на сторінках яких друкувались невідомі твори письменника, переклади та листи, і видання творів у 10 т. російською мовою. Незважаючи на те, що у часовому діапазоні це період не такий далекий, відповіді на питання щодо їх підготовки подеколи звучать як гіпотези. У статті зосереджуємо увагу на історії видання творів І. Франка у 20 томах. Джерельною базою для часткових висновків стали архівні документи і матеріали, які зберігаються у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Шевченка, відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника, постанови АН УРСР та публікації науковців. Зокрема, слід виділити мемуарні спогади про життя і діяльність М. Возняка, підготовлені М. Нечиталюком², монографію Л. Клебан³; присутні розвідки історика О. Луцького⁴, який прослідкував подробиці життя львівських науковців міжвоєнного та повоєнного періодів, аналізував їх внесок у 25-томне зібрання творів І. Франка 1940–1941 рр.; Т. Гуцаленко⁵, яка розкрила подробиці діяльності відділу рукописів

Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника у цей час.

Демаркаційну лінію між виданнями у 25 т. і у 20 т. провести надзвичайно складно, зрештою, це і не передбачено метою дослідження. Тому, вивчаючи нову історію, у той чи той спосіб доводиться повертатись до попередньої.

Багатостраждальне ювілейне видання творів І. Франка у 25 томах брутально перервали події II Світової війни; до війни встигли вийти друком II і XII томи. Нове зібрання творів письменника з науково перевіреними текстами, що могло б бути корисним науковцям і задовольняло б інтереси пересічного читача, на офіційному рівні почали обговорювати одразу у повоєнний час. Хоча, М. Возняк після відновлення діяльності львівського відділу Інституту літератури ще 19 серпня 1944 р. запропонував: “Виникає також питання, чи не подумати б про повне видання писань Франка, себто не тільки його творів із красного письменства та його літературно-критичних і літературно-історичних праць, але взагалі всіх його творів, отже, крім тих, що увійшли до ювілейного видання, всієї його наукової, публіцистичної і т. д. спадщини”⁶.

Питання академічних видань творів Т. Шевченка та І. Франка було винесено на розгляд Бюро РНК УРСР уже на третій квартал 1945 р.⁷. Доповідати мав дійсний член АН УРСР М. Птуха. Його звернення до Президії АН УРСР датовано 4 липня 1945 р.⁸. Зазначено, що значна частина двадцятип'яти томного наукового видання творів І. Франка, над яким працював Інститут української літератури ім. Т. Г. Шевченка, була цілком підготовлена, відредагована і здана Держвидавду для друку. Згідно з текстом, на той час у гранках і рукописах в Інституті зберігались томи I, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XIX, XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXV; решта роботи загинула у Львівській та Харківській друкарнях. Висловлено пропозицію поновити роботу над виданням і поповнити склад редколегії, який зазнав у період війни непоправних втрат. 1941 р. безслідно зник академік К. Студинський, загинув В. Гуфельд, виїхали в еміграцію В. Радзикович, М. Тершаковець, М. Соневицький, Г. Лужницький, Ю. Стефаник, Я. Чума, помер В. Сімович⁹. З 10 членів редколегії залишилось лише 6: О. Білецький, М. Возняк, О. Корнійчук, П. Тичина, І. Кобилецький, Д. Копиця. Тож просили вести до складу редколегії М. Рильського і Є. Кирилюка¹⁰.

Імовірно, на першому ж засіданні редколегії прозвучала пропозиція збільшити обсяг видання до 30 томів: “В зв'язку з тим, що проспекти видання повної

² Nychytaliuk M. “Chest pratsi!” Akademik Mykhailo Vozniak u spohadakh ta publikatsiakh [“Honor of work!” Academician Mykhailo Vozniak in memoirs and publications], Lviv: Vyd. dim LNU, 2000, 422 p. [in Ukrainian].

³ Kleban L. Naukova ta hromadska diialnist Mykhaila Vozniaka (1881–1954) [Scientific and public activity of Mykhailo Vozniak (1881–1954)], Lviv, 2010, 188 p. [in Ukrainian].

⁴ Lutskyi O. Zaznacheni pratsi [These works].

⁵ Hutsalenko T. Viddil rukopysiv Lvivskoi naukovoї biblioteky im. V. Stefanyka NAN Ukrainy u 1940–1949 rr.: Postati ta podii [Manuscripts Department of the Lviv Scientific Library named after V. Stefanyk of the National Academy of Sciences of Ukraine in 1940–1949: Figures and events], *Zapysky Lvivskoi naukovoї biblioteky im. V. Stefanyka NAN Ukrainy* [Notes of the Lviv Scientific Library named after V. Stefanyk of the National Academy of Sciences of Ukraine], Lviv: LNB im. V. Stefanyka, Vyp. 13, 2005, P. 175–238 [in Ukrainian].

⁶ Nychytaliuk M. “Chest pratsi!” Akademik Mykhailo Vozniak..., op. cit., P. 290.

⁷ Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchikh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine], F. R- 2, Op. 7, Tom III, Od. zb. 2739, Ark. 6 [in Ukrainian].

⁸ Lutskyi O. Dvadsiatypiatytomne vydannia tvoriv Ivana Franka: lvivskiy vnesok. [Twenty-five-volume edition of Ivan Franko's works: Lviv contribution], *Novitnia doba*, NAN Ukrainy, Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakkevycha, 2020, № 8, P. 118 [in Ukrainian].

⁹ Lutskyi O. Dvadsiatypiatytomne vydannia tvoriv Ivana Franka: nerealizovanyi proekt? [A 25-volume edition of Ivan Franko's works: an unrealized project?], *Zapysky Lvivskoi naukovoї biblioteky im. V. Stefanyka NAN Ukrainy* [Notes of the Lviv Scientific Library named after V. Stefanyk of the National Academy of Sciences of Ukraine], Lviv, Vyp. 14, 2006, P. 447 [in Ukrainian].

¹⁰ Lutskyi O. Dvadsiatypiatytomne vydannia tvoriv Ivana Franka: lvivskiy vnesok..., op. cit., P. 118.

збірки творів Івана Франка склалися перед війною в умовах відомої міжнародної політичної обстановки, то, зважаючи на неї, деякі антинімецькі дуже цінні праці письменника не були включені до цього видання, тепер є гостра потреба включити до видання ці важливі праці, а також частину дуже цінного листування письменника¹¹. Обсяг видання мав охопити 1100 др. ар.

Постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У “Про поновлення видання творів Івана Франка” від 4 вересня 1945 р. затверджувала цю пропозицію редакційної колегії. Крім цього, прийняли рішення зобов'язати Управління в справах поліграфії та видавництва при РНК УРСР забезпечити друкування повної збірки творів письменника у Львівській друкарні № 15 (основна теза полягала в тому, що архів письменника перебував у Львові) і затвердити головою редакційної колегії видання ак. О. Корнійчука¹². 14 вересня 1945 р. на своєму черговому засіданні Президія АН УРСР ухвалила рішення, в якому зобов'язалась прийняти до виконання урядову постанову і доручити її виконання Інститутові української літератури ім. Т. Г. Шевченка¹³.

Редколегія просила виділити Українському державному видавництву 3.000.000 крб. для підготовки видання¹⁴. Один із пунктів проєкту зазначеної постанови РНК УРСР і ЦК КП(б)У таки стосувався фінансового забезпечення – просили передбачити у бюджеті кошти на 1946 р. і виділити у поточному 1945 р. 50 тис. крб. на організаційні витрати¹⁵. Проте 27 жовтня 1945 р. народний комітет фінансів направив до заступника голови РНК УРСР М. Бажана своє бачення фінансової сторони питання, зазначаючи, що у 1945 р. Укрдержвидавництву виділяти кошти на організаційні витрати не будуть, бо у них звільнились оборотні кошти у сумі понад 150 тис. крб. у зв'язку з видаленням з його складу Державних видавництв технічної та юнацької літератури. За джерело збільшення обігових коштів Укрдержвидавництву запропонували розглядати власні нагромадження, а бюджетні асигнування могли бути лише на ту частину, яка не покривалась власними силами. М. Бажан наклав резолюцію такого змісту: “Розгляньте з Укрдержвидавництвом цю справу. Невже власних нагромаджень не досить?”¹⁶. Відповідь зазначеної установи була задовільною.

“Повне наукове видання збірки творів Івана Франка в 30 томах” знайшло відображення у плані науково-

дослідної роботи львівського відділу на 1946 р., який 22 грудня 1945 р. М. Возняк направив до Інституту літератури АН УРСР¹⁷, і у тематичному плані Інституту української літератури ім. Т. Г. Шевченка Академії Наук УРСР на 1946 р.¹⁸. Отже, підготовку видання закріпили за науковими співробітниками Інституту літератури Львівського відділу. До складу робочої групи ввійшли: Я. Ярема, М. Деркач, І. Романченко, М. Пархоменко, М. Матвійчук, С. Щурат. Керівником групи призначили М. Возняка¹⁹. Загальне керівництво підготовкою видань мала здійснювати Урядова редколегія у такому складі: голова колегії — О. Корнійчук, члени: д. ч. АН УРСР О. Білецький, М. Возняк, П. Тичина, М. Рильський, Є. Кирилук, Ю. Кобилецький, Д. Копиця. Термін закінчення роботи – 31. XII. 1947 р.²⁰. Планувалось 1946 р. підготувати і здати до друку 15 томів творів Івана Франка загальним обсягом понад 500 аркушів. Це підтверджують цифри промфінплану: 1946 р. планували упорядкувати, зредагувати, підготувати до друку, забезпечити папером 20 томів, надрукувати 15 томів і виготовити оправи для 8 томів. Загальні витрати на ці роботи становили 4870.2 крб.; за умови урахування загально-видавничих потреб – 5173.5 крб. 1947 р. планували підготувати роботу над 10 томами відповідно (друк 15 т.) і витрати передбачались у межах 3661.1 крб. 1948 р. – виготовлення оправ для 12 т., що оцінили у 1182.4 крб.²¹. Розробили і загальний кошторис видання тиражем в 25000 примірників кожного тому, собівартість становила 10.017.000 крб.²².

У цей час ще тривало упорядкування і дослідження архіву письменника. Перевантажені науковими темами, обмежені термінами виконання, незважаючи на надзвичайно тяжкі умови праці, величезних зусиль продовжували докладати працівники відділу рукописів: “Праця була 10-годинна. Оплата дуже низькі, тому робітників не можна було знайти, навіть давніші розлетілись, щоби не загинути з голоду. Робітники голодували і допомагали собі як могли”²³. М. Деркач, “[...] архіваріус та архів відомостей про великих і малих письменників з “одшедших” поколінь”²⁴, опрацьовувала листування І. Франка, виконувала роль наставника, передаючи свій потужний життєвий і професійний досвід; М. Штеліга – каталог Бібліотеки І. Франка, др. Янів – старі слов'янські рукописи з його бібліотеки²⁵. Їхній досвід був не просто затребуваним, а неоціненним. М. Деркач звирялась у листі О. Білецькому 29 листопада 1946 р.: “Моя

¹¹ Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy..., op. cit., Ark. 126–127.

¹² Ibidem, Ark. 123.

¹³ Lutskyi O. Dvadsiatypiatyotomne vydannia tvoriv Ivana Franka: lvivskiy vnesok..., op. cit., P. 107.

¹⁴ Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy..., op. cit., Ark. 127.

¹⁵ Ibidem, Ark. 125.

¹⁶ Ibidem, Ark. 124.

¹⁷ Nechytaliuk M. “Chest pratsi!” Akademik Mykhailo Vozniak..., op. cit., P. 35–36.

¹⁸ Viddil rukopysiv Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy im. V. Stefanyka [Manuscripts Department of the Lviv National Scientific Library of Ukraine named after V. Stefanyk], F. 29 (Vozniak M.), Op. 1, Od. zb. 779/p. 180 (Instytut literatury im. T. H. Shevchenka. Tematychni plany na 1946 r.), Ark. 1 [in Ukrainian].

¹⁹ Ibidem, Ark. 7.

²⁰ Ibidem.

²¹ Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy..., op. cit., Ark. 136.

²² Ibidem, Ark. 129.

²³ Derkach M. Biblioteka filialu Akademii Nauk u Lvovi v chasakh nimetskoï okupatsii (Library of the branch of the Academy of Sciences in Lviv during the German occupation / Hutsalenko T. Viddil rukopysiv Lvivskoi naukovoï biblioteki im. V. Stefanyka NAN Ukrainy u 1940–1949 rr.: Postati ta podii [Department of Manuscripts of the Lviv Scientific Library. V. Stefanyk of the National Academy of Sciences of Ukraine in 1940–1949: Figures and events], *Zapysky Lvivskoi naukovoï biblioteki im. V. Stefanyka NAN Ukrainy* [Notes of the Lviv Scientific Library named after V. Stefanyk of the National Academy of Sciences of Ukraine], Lviv, Vyp. 13, 2005, P. 230 [in Ukrainian].

²⁴ Denysiuk I. Zhrytsia Dobroty [Priestess of Kindness], Valo M. Mariia Derkach (1896–1972). Bibliografichnyi pokazhchyk. Spohady. Rozvidky. Lysty [Mariia Derkach (1896–1972). Bibliographic index. Memoirs. Investigations. Letters], Lviv, 1999, P. 190 [in Ukrainian].

²⁵ Derkach M. Biblioteka filialu Akademii Nauk u Lvovi..., op. cit., P. 230.

мрія є побачити розпочаті видання творів І. Франка і Лесі Українки²⁶. Логічно, що вона і Я. Ярема пізніше переїхали на роботу до Києва.

Питання популяризації творчості І. Франка було наріжним і для Т. Франка. Тимчасово на посаду ст. наук. співробітника відділу Інституту літератури його зарахували наказом від 30 грудня 1945 р²⁷. З проханням повторного працевлаштування у Інститут літератури заради дослідження життя і творчості батька він звертався до О. Білецького 10 липня 1949 р²⁸.

Згідно з п. 1 протоколу № 19 засідання Президії Академії наук УРСР від 5 листопада 1946 р. Львівський відділ Інституту української літератури ім. Т. Г. Шевченка вирішили ліквідувати з 1 грудня 1946 р²⁹. Таке рішення не було спонтанним. Чимало львівських науковців, дослідження і громадсько-політична діяльність яких не вкладались у “прокрасове ложе” партійної ідеології, у повоєнний час потрапляють під шквал критики. Процес нищення львівського осередку наукового життя розпочався після X Пленуму Львівського обкому КП(б)У навесні 1946 р. Виразні спогади про цей час залишив М. Нечиталюк³⁰. Події були громом серед ясного неба для світочів науки. Невизначеність, страх, нерозуміння, неприйняття, безсилля стали їхніми супроводжувачами. М. Возняк у цей час зазнав тиску і невиправданих звинувачень, які полягали у відсутності наукового аналізу, методологічній неспроможності “[...] висвітлювати з погляду марксистсько-ленінської теорії літературні процеси, які відбувались в Галичині у недалекому минулому”³¹.

Після ліквідації відділів Академії йому й іншим науковцям пропонувалось “[...] негайно переїхати до Києва для початку роботи в Інститутах Академії наук УРСР”³². Попри прохання наказового змісту принциповий, безкомпромісний учений залишився у Львові і відмовився виступати із будь-якою самовикривальною заявою. Партійні ідеологи цього непокірному досліднику не забули. Про свою долю розмірковувала і М. Деркач – невтішні думки, хворий чоловік, діти. Звірялась Ю. Меженку у листі 20 вересня 1946 р.: “Вістка про ліквідацію Інститутів вразила нас дуже прикро. Мене ніхто

не викликає, і я не знаю, що зі мною буде. Переїхати було б мені дуже-дуже трудно. [...] Не вірю, що мене зрозуміють і я буду може у Львові працювати. Щодо бібліотеки, то, мабуть, моя роль скінчена. Якщо я могла б висказувати які бажання, то могла б бути на пості керівника кабінету Франка. В цьому відділі ще дуже багато роботи”³³.

Усі видавничі проекти було скасовано. М. Деркач у листі до О. Білецького 16 грудня 1947 р. цікавилась: “Дуже хотілося б знати, чи Інститут буде продовжувати видання творів І. Франка та Лесі Українки”³⁴. Згідно архівної довідки про стан виготовлення книжок Держлітвидаву на 1. VI. 1947 р. у м. Одесі мали бути проведені роботи по складанню і тому творів Франка, але ця діяльність була припинена видавництвом³⁵.

Архів І. Франка разом з його унікальною бібліотекою зі Львова 1950 р. перевезли до Києва. Зрештою сюди ж переїхала і родина Т. Франка, який обійняв посаду завідувача кабінету франкознавства. Про стан перевезеного архіву, умови його зберігання він інформував М. Возняка. У листі 9 грудня 1950 р. писав: “Бібліотека і архів Франка досі лежать у 18 скринях, мимо моїх заходів, шаф досі нема”³⁶. Повідомлення, що шафи таки привезли і 2 січня вони будуть осклені, а книжки з скринь знайдуть своє місце на полицях, надіслав 1 січня 1951 р³⁷. Сповіщав, що, крім матеріального оснащення, не менш болноча і проблема кадрового забезпечення. Звірявся вченому 9 грудня 1950 р.: “Для кабінету І. Франка штат досі не підібраний. Чи не хотіли б Ви тут працювати?”³⁸ А М. Возняка, ідеолога і натхненника 25-томника, невтомного дослідника творчості І. Франка, відсторонили від видавничого проекту. Його прізвисько не з’явилося у переліку тих, хто готував видання. Між ним і О. Білецьким виникли непорозуміння, що переросли у конфлікт. Зрештою, після виключення зі складу редколегії М. Возняка, у ній не залишилось жодного франкознавця: О. Корнійчук, О. Білецький, Й. Козланюк, Д. Копиця, М. Омеляновський. У цей час учений зазнав необгрунтованого тиску, і, зрештою, ігнорування, що проявлялось і у зволіканні стосовно друку його досліджень, і у вимогах редакцій переробити тексти.

²⁶ Lyst M. Derkach. do O. Biletskoho [Letter of M. Derkach to O. Biletsky], Viddil rukopysiv Instytutu literatury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrainy [Department of Manuscripts of the Institute of Literature Taras Shevchenko National Academy of Sciences of Ukraine], F. 162, Od. zb. 2506, Ark. 2 [in Ukrainian].

²⁷ Viddil rukopysiv Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy im. V. Stefanyka [Manuscripts Department of the Lviv National Scientific Library of Ukraine named after V. Stefanyk], F. 55, Od. zb. 252, Ark. 7 [in Ukrainian].

²⁸ Taras Franko. Vybrane: U 2-kh tomakh [Taras Franko. Favourites], T. 2, upor. Ye. Baran, N. Tykholoz, Ivano-Frankivsk: Senkiv M. Ya., 2015, P. 452 [in Ukrainian].

²⁹ Istoriia Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. 1946–1950: Chast. 2. Dodatky [History of the National Academy of Sciences of Ukraine. 1946–1950: Part. 2. Additions], uporiad.: L. M. Yaremenko, S. V. Starovoit, O. M. Berezovskyi, V. A. Kuchmarenko, redkol.: O. S. Onyshchenko (holov. red.) [ta in.]. NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho, In-t arkhivoznavstva, In-t ukrainskoi arkhеоhrafii ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho, Kyiv, 2008, P. 30 [in Ukrainian].

³⁰ Nechtaliuk M. “Chest pratsi!” Akademik Mykhailo Vozniak..., op. cit., Ark. 54–63.

³¹ Ibidem, Ark. 58.

³² Ibidem.

³³ Kriachok M. M. Derkach u lystuvanni z Yu. Mezhenkom [M. Derkach in correspondence with Yu. Mezhenko], Valo M. Mariia Derkach (1896–1972). Bibliohrafichniy pokazhchyk. Spohady. Rozvidky. Lysty [Maria Derkach (1896–1972). Bibliographic index. Memoirs. Investigations. Letters], Lviv, 1999, P. 124 [in Ukrainian].

³⁴ Lyst M. Derkach do O. Biletskoho [Letter of M. Derkach to O. Biletsky], Viddil rukopysiv Instytutu literatury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrainy [Department of Manuscripts of the Institute of Literature Taras Shevchenko National Academy of Sciences of Ukraine], F. 162, Od. zb. 2507, Ark. 1 [in Ukrainian].

³⁵ Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshcheykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the highest authorities and administration of Ukraine], F. 2, Op. 7, T. V, Od. zb. 4439, Ark. 81 [in Ukrainian].

³⁶ Taras Franko. Vybrane. U 2-kh tomakh..., op. cit., P. 454.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem.

Інформативна, але разом з тим і провокативна стаття М. Возняка про мовне оформлення видань у 25 і 20 томах з'явилась на сторінках "Вісника Академії наук УРСР" 1951 р.³⁹. Учений відкрито заявив, що упорядниками беззастережно передруковано II том двадцятип'ятитомного видання. Дуже боляче сприйняв учений ігнорування і його заслуг, і досвіду цілого колективу науковців, який готував попереднє ювілейне зібрання. Така позиція нічого доброго не могла принести автору. У статті-відповіді О. Кисельова "До питання про принципи видання творів Івана Франка"⁴⁰, крім виправдань, прозвучало і звинувачення на адресу науковця у буржуазному націоналізмі. Т. Франко співчував М. Возняку у властивий йому витончений спосіб 1 січня 1951 р.: "Не раз думаю над загальним прогресом і Вашим індивідуальним абсцесом і приходжу до висновку: *faber suae fortunae unus-guisque ipsus*"⁴¹.

Глибоко переживала несправедливе відсторонення метра і вірна М. Деркач, щиро вболівала за ученого і продовжувала захоплюватись його талантом, дослідницькою працею, наголошуючи на її суспільній важливості та масштабності: "Як я радію, що Ви так невтомно працюєте над Франком і потроху зачинаю Вас розуміти, чому Ви не змогли взяти участь у виданні. Вдруге (підкреслення авторське – Т. Г.) такої роботи ніхто не підійметься. Коли хоче жити і працювати"⁴². І це авторське підкреслення, акцентування на складності роботи при повторній спробі організації видання змушує читати між рядків.

Між тим, М. Возняк мав чимало копій автографів І. Франка, тож наукову роботу попри обставини і понад сили продовжував, працював над дослідженням життя і спадщини І. Франка, Лесі Українки. Закінчення проєкту видання творів І. Франка у 20 томах не дочекався – помер 20 листопада 1954 р.

Однак, попри конфлікт, О. Білецький все ж таки віддав йому належну шану у своїй доповіді на сесії відділу суспільних наук Академії УРСР у Львові 3 серпня 1956 р. з приводу сторіччя з дня народження І. Франка. "У підготовці текстів його брав активну участь академік Михайло Степанович Возняк – перший, кого треба згадати, говорячи про початок наукового вивчення

спадщини І. Франка"⁴³. О. Білецький підкреслював цінність двадцяти томника для масового читача, бо на його сторінках подали чимало маловідомого матеріалу, проте визнавав, що далеко не повністю вдалося вивчити спадщину Франка, тому у виданні цілий ряд недоліків. Разом з тим, після виходу видання у світ, ще тривало упорядкування архіву Франка, що підтверджувала М. Деркач: "[...] упорядковую для майбутніх дослідників архів І. Франка"⁴⁴.

Висновки. Підготовка видання творів І. Франка у 20 томах бере свій початок з попереднього видавничого проєкту – видання творів у 25 томах. Його концепцію на офіційному рівні не лише обговорювали одразу у повоєнний час, а і здійснили конкретні кроки на шляху його реалізації. Несприятливі політичні обставини II пол. 40-х років відтермінували плани. Не досягли консенсусу і науковці. Це призвело до вилучення зі складу редакції нового видання М. Возняка, який боляче пережив замовчування заслуг колективу львівських науковців у освоєнні спадщини І. Франка. Однак зібрання все ж таки побачило світ упродовж 1950–1956 рр. і представило масовому читачеві значну частину маловідомого матеріалу. Чимало питань цієї складної історії підготовки багатотомника творів митця потребують подальшого дослідження і стануть предметом наступних розвідок.

Голяк Тетяна – молодший науковий співробітник відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Коло наукових зацікавлень – дослідження текстологічної історії багатотомних видань творів Івана Франка.

Holiak Tetiana – Junior Research Fellow of the Department of Manuscripts and Textual Studies of Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. The field of research: textological history of multi-volume editions of Ivan Franko's works

Received: 27.04.2022

Advance Access Published: June, 2022

© T. Holiak, 2022

³⁹ Vozniak M. Pro pryntsyvy vydavannia tvoriv Ivana Franka [About the principles of publishing Ivan Franko's works], *Frankoznavchi studii* [Franko studies], Drohobych, 2007, Vyp. 4, P. 520–539 [in Ukrainian].

⁴⁰ Kyselov O. Do pytannia pro pryntsyvy vydannia tvoriv Ivana Franka [On the question of the principles of publishing the works of Ivan Franko], *Frankoznavchi studii* [Franko studies], Drohobych, 2007, Vyp. 4, P. 540–550 [in Ukrainian].

⁴¹ Taras Franko. Vybrane. U 2-kh tomakh..., op. cit., P. 454.

⁴² Viddil rukopysiv Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy im. V. Stefanyka [Manuscripts Department of the Lviv National Scientific Library of Ukraine named after V. Stefanyk], F. 29 (Vozniak M.), Op. 1, Od. zb. 272 (Lysty M. Derkach do M. Vozniaka), Ark. 35 [in Ukrainian].

⁴³ Biletskyi O. Zibrannia prats u piaty tomakh [Collection of works in five volumes], Red. kol.: M. Hudzii (holova), V. Zatonyskyi, N. Krutikova, L. Makhnovets, L. Novychenko, M. Syvachenko. T. 2. Ukrainska literatura XIX–poch. XX st. [Ukrainian literature of the XIX–beginning of the XX century], Kyiv: Nauk. dumka, 1965, P. 533 [in Ukrainian].

⁴⁴ Denysiuk I. Zhrytsia Dobroty..., op. cit., P. 211.